

חנוכה – על שום מה?

בשנת 333 לפני הספירה כבש אלכסנדר מוקדון את ארץ ישראל, ומאז החל שלטון היוונים על הארץ. אלכסנדר מוקדון נתן ליהודים אוטונומיה, הניח לה לחיות על-פי דרכם, לפי תרות ישראל.

לאחר מותו של מוקדון (323 לפני הספירה) התחלקה ממלכת יוון בין בית תלמי ששלט במצרים לבין בית סלבקוס ששלט בסוריה. שתי הממלכות לחמו ביניהן על השלטון ביהודה ומשנת 301 עד 200 לפני הספירה הייתה יהודה נתונה לשלטון בית תלמי, ובשנת 198 לפני הספירה כבש אנטיוכוס השלישי, מלך סוריה, את ארץ יהודה. משך כל אותה תקופה הורשו היהודים להמשיך ולחיות לפי דתם ומנהגיהם. בשנת 175 לפני הספירה עלה לשלטון אנטיוכוס הרביעי – אנטיוכוס אפיפנס. הוא ביקש להפיץ את תרבות יוון בכל ממלכתו. בין היהודים ביהודה קמו שני פלגים: המתיוונים והחסידיים. המתיוונים דיברו יוונית וקיבלו את המנהגים היווניים. הם השתדלו להשכיח את תורת ישראל ולהשליט את תרבות יוון בישראל. אנטיוכוס הרביעי נעזר במתיוונים כדי להעביר את עם ישראל על דתו. למרות זאת נותר רוב העם ביהודה נאמן לתורת ישראל ולא קיבל את תרבות יוון אולם אנטיוכוס אפיפנס היה נחוש בדעתו להשליט את תרבות יוון ביהודה, לפיכך ביקש להפוך את ירושלים לעיר יוונית וגזר גזרות נגד הדת היהודית. הוא אסר לשמור על השבת, לקיים מצוות ברית מילה וללמוד תורה, בנה מזבח לאליל יווני בבית המקדש וכן בכל ערי יהודה וכפה על היהודים להקריב קרבנות לאליל היווני.

על רקע צעדיו של אנטיוכוס פרצו היהודים בשנת 167 לפנה"ס במרד נגד היוונים ובראשו עמד הכוהן הזקן מתתיהו החשמונאי. המרד החל כאשר מתתיהו הרג מתיוון שעמד להקריב חזיר על המזבח בכפר מודיעין. מתתיהו וחמשת בניו: יוחנן, שמעון, יהודה, יונתן ואלעזר ברחו אל ההרים ורבים מהיהודים אתם. הססמה של הלוחמים היהודים הייתה: "מי כמוך באלים ה'!". הייתה זו מלחמה של מעטים נגד רבים. במהלך אחד הקרבות נפל יהודה המכבי, אך אחיו, שמעון ויונתן,

המשיכו במלחמה עד לשנת 165 לפני הספירה, כאשר ניצחו החשמונאים את היוונים ושחררו את ירושלים. המכבים טיהרו את בית המקדש ביום כ"ה בכסלו. בבואם להדליק את מנורת בית המקדש מצאו פך שמן זית זך שהיה אמור להספיק ליום אחד, אולם נעשה נס והשמן הספיק לשמונה ימים. ומפני שחנו מהמלחמות ביום כ"ה בכסלו, קראו לשמונת הימים מכ"ה בכסלו "ימי החנוכה". כמו כן ביטלו החשמונאים את גזרות אנטיוכוס והפכו את יהודה למדינה עצמאית. שלטון בית החשמונאים נמשך בערך מאה שנים עד לכיבוש הארץ על-ידי הרומאים בשנת 67 לפני הספירה.

משימות

1. הכינו ציר זמנים לאירועים המצוינים בקטע.
2. הסבירו מדוע פרץ מרד החשמונאים.
3. מצאו הסברים למשמעות השם "חנוכה".
4. הסבירו מהי אוטונומיה.
5. מה קרה ביהודה לאחר מותו של מוקדון?
6. מי היו שני הפלגים ביהודה, ומה ההבדל ביניהם?
7. ציינו אילו גזרות גזר אנטיוכוס על היהודים.
8. מתי החל המרד, ומי עמד בראשו?
9. מה קרה בבית המקדש, כשנכנסו אליו המכבים?
10. לאילו תוצאות הביא ניצחונם של החשמונאים?

חידוד לשון

מה ההבדל בין פח לבין פך?
 לאיזה משניהם אפשר ליפול – או להפיל?
 ואיזה מהם קשור לביטוי פְּכִים קְטָנִים?
 מומלץ לבדוק במילון עברי את משמעות הביטוי.

אָנוּ נוֹשְׂאִים לְפִידִים / זָאב

אָנוּ נוֹשְׂאִים לְפִידִים
בְּלִילוֹת אֶפְלִים
זוֹרְחִים הַשְּׁבִילִים מִתַּחַת רַגְלֵינוּ
וּמִי אֲשֶׁר לֵב לוֹ
הִצְמֵא לְאוֹר –
יֵשָׂא אֶת עֵינָיו וְלִבּוֹ אֵלֵינוּ
לְאוֹר וְיָבוֹא!

נִס לֹא קָרָה לָנוּ –
פֶּדֶ שְׁמֹן לֹא מְצָאנוּ.
לְעֵמֶק הַלְכָנוּ הִהָרָה עָלֵינוּ
מֵעֵינֹת הָאוֹרוֹת הַגְּנוּזִים גְּלֵינוּ

נִס לֹא קָרָה לָנוּ –
פֶּדֶ שְׁמֹן לֹא מְצָאנוּ.
בְּסֻלַּע חֲצַבְנוּ עַד דָּם –
וַיְהִי אוֹר!

משימות

1. א. חפשו במילון את משמעות המילים א. לפיד; ב. העברת הלפיד.
ב. באיזה טקס נהוג להעביר לפיד דולק, ומדוע?
2. האור הוא הסמל החשוב ביותר בשיר. מה הוא מסמל, לדעתכם?

3. שתי השורות האחרונות שוללות נס באירוע ידוע מהו האירוע? ומה תפקיד הביטול? מצאו מקומות נוספים בהם מופיעים הפעלים בצירוף לא. מה תפקיד מילת השלילה?

4. א. בשיר פעלים רבים היוצרים אווירת עשייה ויצירה. ערכו רשימה של כל הפעלים בשיר. מה מתארים רוב הפעלים בשיר?
ב. באיזה גוף כתוב רוב השיר?
העתיקו מילים שהן אינן פעלים, שאפשר לזהות בהן את הגוף שציינתם.
כיצד שימוש בגוף זה תורם לאווירה?

5. **מקצב השיר**

האזינו לאחד הביצועים של השיר. שימו לב למקצב בשיר. מהו המקצב, וכיצד הוא תורם לתוכן השיר ולמשמעותו?

6. מהם המסרים העולים מן השיר?

7. דוד בן גוריון כתב בספרו "הזקן והעם" את הדברים האלה:
"תעודת כל איש טוב במדינה – יהא להרבות אור, לעשות קצת יותר משהמדינה מחייבת אותו, האור מגרש מאליו החושך."
כיצד אמירה זו יכולה להיקשר לשיר?

8. נהוג לייחס את השיר לחנוכה. אולם יש הטוענים כי השיר מתאים לאירועים שונים בחיינו, ולא רק לחנוכה. האם אתם מסכימים עם טענה זו? נמקו את תשובתכם.

תפילת על הנסים (מתוך סידור התפילה)

על הנסים ועל הפרקו ועל הגבורות ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות שעשית
לאבותינו בימים ההם בזמן הזה.
בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו. כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך
ישאל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך.
ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם. רבת את ריבם. ונתת את דינם. נקמת
את נקמתם. מסרת גבורים ביד חלשים. ורבים ביד מעטים. וטמאים ביד טהורים.
ורשעים ביד צדיקים. וזדים ביד עוסקי תורתך. ואלה עשית שם גדול וקדוש בעולמך.
ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקו כהיום הזה.
ואחר כן באו בניך לדביר ביתך. ופנו את היכלך. וטהרו את מקדשך. והדליקו נרות
בחצרות קדשך. וקבעו שמונת ימי חנכה אלו. להודות ולהלל לשמך הגדול.

משימות

1. למי ועל מה מודים בתפילה זו? הוכיחו את תשובתכם על-פי הקטע.
2. מה הייתה הסכנה שנשקפה ליהודים מידי היוונים, על-פי מקור זה?
3. הנס המופיע בתפילה, היקפו רחב הרבה יותר מזה המופיע במקור ההיסטורי. הסבירו עמדה זו.
4. האם לדעתכם, על-פי מקור זה, ניצחון המכבים על היוונים היה אפשרי ללא הנס? הסבירו את תשובתכם.
5. ו' החיבור חוזרת מספר פעמים רב בתפילה זו. שערו מה תפקידה.
6. בתפילה מופיעות תכונותיו של הקב"ה. ציינו כל תכונה, והעתיקו את המשפט המתאים.

7. הנס שירת גם את עם ישראל וגם את הקב"ה. הוכיחו טענה זו מתוך התפילה.

8. כתבו שלושה זוגות של מילים מנוגדות.

9. בסידור התפילה סוגי תפילות שונות. מה סוגה של תפילת **על הנסים**?
א. תפילת הודיה   ב. תפילת שבח   ג. תפילת בקשה.
הוכיחו את דבריכם.

10. לפניכם תפילת **על הנסים** שקוראים בפורים. קראו אותה.

בִּימֵי מֶרְדֵּכַי וְאַסְתֵּר בְּשׁוֹשׁוֹן הַבִּיָּרָה כְּשֶׁעֲמַד עֲלֵיהֶם הָמֹן הִרְשָׁע בְּקֶשׁ לְהַשְׁמִיד
לְהַרְגֵּם וּלְאַבֵּד אֶת כָּל-הַיְּהוּדִים מִנְּעַר וְעַד זָקֵן טוֹף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד. בְּשְׁלוֹשָׁה
עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנָיִם עָשָׂר הוּא חֹדֶשׁ אֶדְרִי וְשָׁלֹשׁ לְבוֹי וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים
הַפְּרַת אֶת עֲצָתוֹ וְקִלְקַלְתָּ אֶת מַחְשַׁבְתּוֹ וְהִשְׁבֹּתָ-לוֹ גְּמוּלוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְתָלוּ אוֹתוֹ
וְאֶת בָּנָיו עַל הָעֵץ וְעָשִׂיתָ עִמָּהֶם נְסִים וְנִפְלְאוֹת וְנוֹדָה לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סֶלָה.

העתיקו את הטבלה, וערכו השוואה בין שתי התפילות.

תפילה	התפילה לחנוכה	התפילה לפורים
תבחינים		
מתי קרו הדברים?		
מי הם הגיבורים?		
מי היה האויב?		
מה הבעיה שהתעוררה?		
מה היה הפתרון?		

מה המשותף לשתי התפילות מבחינת התוכן? ומבחינה מילולית?.